

VS24785

De Ontwikkeling van de Studie in de Huishoudkunde

en de Persoon van Prof. drs C.W. Visser

Bibliotheek Studierichting
Huishoudwetenschappen
Landbouwhogeschool
Wageningen

LEEUWENBORCHBIBLIOTHEEK
Wageningen UR
Hollandsweg 1
6706 KN Wageningen

VERENIGING VOOR HUISHOUDWETENSCHAPPEN

64/107¹

DE ONTWIKKELING VAN DE STUDIE IN DE HUISHOUDKUNDE EN

DE PERSOON VAN PROF. DRS. C.W. VISSER

Inleiding tot de uitreiking van het gedenkboek
"Huishoudkunde in Nederland" op 27 april 1978 door
Prof. dr. E.W. Hofstee, hoogleeraar Sociologie en
Sociografie der westerse gebieden, aan de
Landbouwhogeschool te Wageningen

DE ONTWIKKELING VAN DE STUDIE IN DE HUISHOUDKUNDE EN DE PERSOON VAN
PROF. C.W. VISSER

Bijzonder graag heb ik de uitnodiging aanvaard om hier vanavond te spreken ter inleiding van de uitreiking van het gedenkboek "Huishoudkunde in Nederland", dat bedoeld was te verschijnen ter gelegenheid van het jubileum en het afscheid van het hoogleraarschap van Prof. Visser en dat nu is gewijd aan haar nagedachtenis. De aanleiding tot het schrijven van het boek was duidelijk. Ik geloof echter, dat afgezien van deze directe aanleiding, het goed is dat een boek als dit geschreven werd. Het was nuttig zich na 25 jaar te bezinnen en opnieuw bestek op te maken. Zeker voor een gebied van toegepaste wetenschap dient de vraag, hoe verder moet worden gegaan, telkens weer aan de orde te komen. Met de samenleving zelf veranderen haar vragen. Dat dit het geval zal zijn, mag men zeker verwachten na de diep ingrijpende maatschappelijke veranderingen die sinds de vijftiger jaren hebben plaats gevonden.

Ik neem aan dat een van de redenen, waarom u mij hebt gevraagd hier vanavond te spreken, is dat ik uit ervaring over de huishoudwetenschappen toen en nu iets zou kunnen zeggen en daarmee ook van mijn kant een kleine bijdrage zou kunnen geven om het toekomstbeeld te verscherpen.

Wat waren de motieven om destijds tot de instelling van de studierichting huishoudkunde over te gaan? Hoe zagen wij haar functies?

In 1951 hield ik voor de vergadering van de toenmalige vereniging "Het Landhuishoudkundig Congres" in Deventer een inleiding over het onderwerp "Waarom Onderwijs in de Huishoudkunde aan de Landbouwhogeschool?". Het verhaal dat ik ten beste gaf, behelsde natuurlijk aan de ene kant mijn persoonlijke visie, maar anderzijds was het toch ook duidelijk een neerslag van een toen al enkele jaren durende discussie buiten die instelling, over de stichting van een studierichting huishoudwetenschappen, die toen aanstaande was.

Wat betreft de maatschappelijke wenselijkheid van de huishoudkunde, loopt door de gehele tekst van de lezing de gedachte, dat de huishoudkunde nodig is wegens de snelle technische, economische, sociale en culturele veranderingen in de samenleving in het algemeen en in gezin en huishouding in het bijzonder. Jongeren onder u en mogelijk ook sommige ouderen, zal het misschien enigszins verbazen, dat op dit uitgangspunt zo sterk de nadruk viel. Ze zullen het zich misschien niet goed kunnen voorstellen - wat de ouderen betreft niet goed meer kunnen herinneren - dat we het toen ook al moeilijk hadden met sociale veranderingen. Ik kan me zelfs indenken, dat de concrete uitwerking die in de tekst aan problematiek van de sociale verandering in dit verband werd gegeven, velen ook nu - althans ten dele - nog wel zou aanspreken. Onderzoek naar de op allerlei terreinen zich voordoende veranderingen, hun effect op gezin en huishouding en op grond daarvan het verwerven van een inzicht in de wijze waarop de optredende ontwikkeling zodanig zou kunnen worden beïnvloed, dat deze zoveel mogelijk ten profijte van gezin en huishouding zou verlopen, lijkt ook nu nog niet zo'n onaanvaardbare doelstelling voor de huishoudwetenschappen. Opvallend is misschien voor sommigen ook, dat bij de omschrijving van het werkgebied van de huishoudkunde, de nadruk in de lezing veel minder uitsluitend op de plattelandsbevolking lag, dat men nu, terugblikkend zou veronderstellen.

Toch is deze, op het eerste oog, aanwezige continuïteit voor een belangrijk deel schijn. Zo men al geneigd is de formulering van problematiek en doelstelling van toen nog te aanvaarden, dan zal toch moeten worden vastgesteld, dat achter dezelfde woorden niet meer dezelfde inhoud schuilt gaat. De huishoudwetenschappen staan in een andere wereld en staan anders in de wereld dan 25 jaar geleden. Maar hoe anders? Het is niet verschrikkelijk origineel, maar wel juist, wanneer ik constateer, dat het moeilijk is om het verleden in zijn werkelijke betekenis als kader voor een bepaald verschijnsel, in dit geval dus het denken over en de vormgeving aan de huishoudwetenschappen, weer te geven, ook wanneer men dit verleden actief heeft mebeleefd. Onze natuurlijke neiging is - als dit verleden althans in ons denken een rol speelt - het te manipuleren, het te gebruiken voor zelfrechtvaardiging. Toch mag men daarom de vraag van dit anders zijn in dit verband niet ontwijken.

Doordat een toegepaste wetenschap als de huishoudwetenschap, haar verantwoording vindt in haar maatschappelijke functie, bevindt zij zich, meer

dan de zuivere wetenschap, in een voortdurende strijd tussen aanpassing en traditie. Geen wetenschap kan doelmatig functioneren zonder traditie. Maar een toegepaste wetenschap die zich niet met de verandering van de maatschappij niet vernieuwt, wordt een zinloze bezigheid. Beoefenaars van de toegepaste wetenschap staan dus steeds voor het probleem te moeten kiezen tussen traditie en vernieuwing. Enerzijds dreigt het gevaar van het verstarren, maar anderzijds dat van een overhaaste en onjuiste veranderingdrang, omdat men de plaats vindende veranderingen in hun betekenis verkeerd waardeert. Een beeld, zowel van de huidige maatschappij waarin men staat, als van het verleden waaruit men komt, is nodig als men een nieuwe koers wil uitzetten. Van de gevaren van het misbruik van het verleden ter bevestiging van het eigen, van tevoren ingenomen standpunt, zal men zich echter voortdurend bewust moeten zijn.

Na u en mijzelf dus te hebben gewaarschuwd, zal ik dan trachten iets te zeggen over de maatschappelijke achtergronden, die m.i. - bewust en onbewust - hebben meegespeeld bij het denken over en de opzet van de studie in de huishoudwetenschappen in het begin van de vijftiger jaren. In de eerste plaats dient men zich te realiseren, dat we toen leefden in een samenleving waar nog sprake was van werkelijke schaarste en voor velen van armoede. Crisis en oorlog hadden de toch al wankelende maatschappelijke positie van een groot deel van de arbeiders en van de kleine boeren en middenstanders aangetast. In 1950 was het nog nauwelijks te geloven, dat we deze problemen werkelijk te boven zouden komen. Ik mag er aan herinneren, dat het eerste stuk intensieve huishoudelijke voorlichting, n.l. die onder de kleine boeren in de deriger jaren, o.a. diende om te bereiken, dat met minimale middelen, althans in de meest elementaire behoeften als kleding en dekking, op enigszins aanvaardbare wijze kon worden voorzien. Het bevorderen, door een doelmatig gebruik van de beschikbare menselijke en materiële hulpbronnen, van een redelijke voorziening in de behoeften van het gezin, werd een centraal vraagstuk in de beginnende huishoudkunde. Het was geen keuze op theoretische gronden, maar werd door de maatschappelijke werkelijkheid gedikteerd. Zich richten op een doelmatig huishouden werd overigens niet alleen door het bestaande materiële verzorgingsniveau van een groot deel van de bevolking een vanzelfsprekende taak. Belangrijk was eveneens, dat hierdoor bijgedragen kon worden tot de verlichting van het harde en langdurige werk, dat toen nog het lot was van zoveel huisvrouwen, voor wie nauwelijks enige tijd overschoot voor ontspanning en vorming.

ten tweede zaak van grote betekenis was, dat in het begin van de vijftiger jaren de sociale en culturele verhoudingen meebrachten, dat de normale bestemming van de vrouwen nog vrijwel uitsluitend lag in huwelijk en gezin. Er was een begin van kentering zichtbaar, in die zin, dat een beperkt aantal vrouwen, getrouwd of ongetrouwd, een beroep naar keuze kon uitoefenen. Zij vormden echter nog een uitzondering. Voor de meeste vrouwen vormde, mede door hun toen nog veel grotere achterstand in schooling, het werk dat zich aanbood een weinig aantrekkelijke bezigheid. Voor de getrouwde vrouwen betekende werken buitenshuis meestal een extra zware last, die men alleen op zich nam, omdat het niet anders kon. Trouwden vrouwen niet, dan betekende dit meestal een perspectiefloos, afhankelijk en soms vernederend bestaan. Al had de getrouwde vrouw het in het algemeen zwaar, mede omdat ondanks de dalende trend het kinderaantal per gezin, globaal gesproken, nog tweemaal zo hoog was als thans, waar ze konden, zochten vrouwen hun weg in het huwelijk. Toen in de loop van de vijftiger jaren de economische toestand geleidelijk gunstiger werd, leidde dit dan ook tot een ongekennde toeneming van het aantal huwelijken.

Een derde, zeer wezenlijk, gegeven, was de wijze waarop omstreeks 1950 tegen verandering werd aangekeken. Zoals ik reeds opmerkte, was verandering ook toen een probleem, maar toch een heel ander probleem dan nu. Verandering was een probleem, omdat ze de noodzaak van aanpassing meebracht en deze aanpassing de nodige moeilijkheden gaf. De verandering op zichzelf werd in het algemeen als positief beschouwd, als vooruitgang, of op zijn minst als een onvermijdelijk bijverschijnsel van de vooruitgang. Groei, in het algemeen en economische groei in het bijzonder, werd maatschappelijk in feite alleen maar als gunstig gezien, begrijpelijk ook tegen de genoemde achtergrond van schaarste en armoede. Van essentiële betekenis was, dat men verandering en ontwikkeling zag in het kader van de bestaande orde. Het was een verandering - meer of minder radicaal - in deze orde, niet van deze orde. Het was de tijd, waarin de maatschappelijke tegenstellingen schenen te zijn opgelost, waarin stakingen praktisch ontbraken en de arbeidsverhoudingen vreedzaam werden geregeld binnen de Stichting van de Arbeid.

In deze drie punten is natuurlijk geenszins de tijd van 1950 in zijn onderscheid tot die van vandaag geschetst, maar wel zijn, dunkt me, enkele trekken van de sociale situatie aangeduid, die de positie van de huishoudwetenschappen in belangrijke mate raken.

Het lijkt moeilijk nu nog, zonder meer, het bevorderen van het doelmatig omgaan met menselijke en materiële hulpbronnen als het centrale thema voor de huishoudwetenschappen te zien. Al zijn er natuurlijk nog veel huisvrouwen, die tijd en geld te kort komen, armoede en overmatige belasting van de huisvrouwen zijn in Nederland - ik blijf me hiertoe beperken - niet meer de essentiële problemen. De inkomens en vooral de sociale voorzieningen, zijn sterk verbeterd, in vrijwel elke huishouding is een zekere mate van mechanisatie doorgedronken en het aardgas, ongetwijfeld een van de belangrijkste winsten voor de gemiddelde huisvrouw sinds 1950, is voorlopig nog ter beschikking. Dit betekent niet, dat huishoudelijk beheer nu wel als vak kan worden geschrapt; niemand is bij ondoelmatigheid gebaat. Wel kan men zich voorstellen, dat de nadruk meer zal komen te liggen op gebruik en misbruik van energie en grondstoffen en op vraagstukken die het milieu raken. Wat de huishoudelijke apparatuur betreft, de ontwikkeling van de techniek zal meebrengen, dat deze voortdurend aandacht zal eisen, ook al hebben we misschien het gevoel, dat we niet zo erg op nieuwe dingen zitten te wachten. Het is al nauwelijks meer futurologie om de veronderstelling uit te spreken, dat de micro- en minicomputers een steeds grotere plaats in de huishouding zullen gaan innemen, niet omdat het maatschappelijk nu zo noodzakelijk is, maar omdat het om verschillende redenen niet meer tegen te houden lijkt, evenmin als de opkomst van zakrekentuigen. Het zal allerlei aanpassingsproblemen meebrengen, die voor hun oplossing het nodige onderzoek zullen vragen.

Twee factoren zullen misschien de verdere mechanisatie en de automatisering van de huishouding bevorderen en deze toch ten dele een duidelijke maatschappelijke basis geven, te weten veranderingen in de positie van de vrouw en de verandering in de samenstelling van de huishoudens, twee verschijnselen, die overigens niet los van elkaar staan. Een der merkwaardigste en nog niet geheel begrijpelijke demografische ontwikkelingen in de jongste geschiedenis is het plotseling afbreken van de huwelijksexplosie die zich in de periode na de oorlog, vooral na 1955 voerde. Leek het er in 1947 op, dat we er in de toekomst rekening mee zouden moeten houden dat vrijwel allen, die daarvoor fysiek in aanmerking zouden komen, getrouwd zouden zijn en wel in het algemeen jong, nadien is in korte jaren het beeld volkomen veranderd. In 1977 daalde de relatieve huwelijksfrequentie tot een niveau zo laag, als in de laatste 175 jaar slechts zelden en dan onder zeer bijzondere omstandigheden, is voorgekomen. Voorspellen in aangelegenheden als deze is uitermate moeilijk, maar het lijkt wel

waarschijnlijk, dat deze ontwikkeling niet op korte termijn een omslag in de andere richting zal gaan vertonen. Met deze gang van zaken voor ogen en verder rekening houdende met de toenemende veroudering van de bevolking en de groeiende neiging van jonge mensen om zelfstandig te gaan wonen, menen sommigen, dat we snel naar een toestand zullen toegroeien, waarin de helft van de huishoudens slechts 1 of 2 personen zullen omvatten.

Wat de positie van de vrouw betreft, te verwachten is, dat zij in de toekomst in toenemende mate, gehuwd of ongehuwd, een beroep zal uitoefenen, of althans veel tijd aan bezigheden buitenshuis zal gaan besteden. Afgzien van eventuele invloeden van ideologische aard - deze kunnen veranderen - is er een hard gegeven, dat blijvend in deze richting zal werken, nl. het snel toegenomen en nog toenemend scholingspeil van de vrouw. Het aanzienlijk afgenomen kindertal per huwelijk werkt deze ontwikkeling in de hand. Opgemerkt zij bij dit laatste, dat de gegevens er op wijzen, dat - althans in Nederland - een toenemend aantal ongetrouwd samenwonende paren, in die staat, kinderloos blijft.

Deze snelle toeneming van het aantal zeer kleine huishoudens zal in het algemeen sterk de aandacht van de huishoudwetenschappen dienen te krijgen. Gecombineerd met de veranderende positie van de vrouw, betekent dit te verwachten grote aantal mini-huishoudens o.a., dat steeds minder ervan kan worden uitgegaan, dat wel altijd één van de leden van het huishouden in de woning aanwezig zal zijn. Dit kan inhouden, dat de behoefte allerlei huishoudelijke activiteiten die zich daartoe lenen, vol-automatisch te laten verlopen, sterk zal groeien. De huishoudcomputer kan dus nog wel eens meer worden dan alleen maar een nieuw speelgoed.

En tenslotte dan de huishoudwetenschappen en de gewijzigde houding t.o.v. de maatschappelijke orde. Moeten de huishoudwetenschappen als rechtstreeks op de samenleving gerichte tak van aktiviteit er vanuit gaan, dat binnen afzienbare tijd een fundamentele verandering van de structuur van onze samenleving zal plaatsvinden en - sterker nog - moet het onderwijs en het onderzoek binnen de huishoudwetenschappen zich er op richten, de komst van een nieuwe orde zoveel mogelijk te bevorderen en te versnellen? Men behoeft geen bewonderaar van de bestaande orde te zijn, om bij een dergelijke, hier wat scherp geformuleerde gedachtengang, een aantal vraagtekens te zetten.

In de eerste plaats kan men zich afvragen of juist de bestaande, zo uitermate gecompliceerde nationale en internationale structuur zelf een radikale verandering niet onmogelijk maakt. Zijn we niet veroordeeld tot kleine stappen in de richting van verandering, waarvan wij de consequenties kunnen overzien, hoe tergend dat misschien ook kan zijn?

In de tweede plaats blijft nog steeds het antwoord op de vraag hoe de structuur zal moeten worden veranderd en waartoe dit zal leiden, vaag. Men hoeft dat niemand te verwijten, maar het is een feit. Wanneer men bijv. het woord emancipatie uitspreekt, dan zal dat bij de meesten van ons vermoedelijk wel een positief gevoel opwekken. Aangenomen, dat men zich er een duidelijke voorstelling van heeft gevormd wie van wie moet worden ge-emancipeerd, zal men zich toch wel moeten realiseren, dat zeker voor een samenleving als geheel, emancipatie eerder een weg is dan een doel. Emancipatie betekent een wijziging van de organisatie van de samenleving. Men zal zich dus o.a. af moeten vragen, hoe na die wijziging van de organisatie de samenleving zal gaan werken, hoe de voor haar bestaan en welzijn noodzakelijke functies dan zullen worden uitgeoefend. Ik heb de indruk, dat in het algemeen bij degenen die fundamentele maatschappelijke veranderingen voorstaan, de voorstellingen omtrent zaken als deze in het zeer globale blijven steken. Nogmaals, dat kan misschien moeilijk anders. Maar het betekent o.a. wel, dat de huishoudwetenschappen, die er uiteindelijk toe moeten leiden, dat aan gewone mensen duidelijke zaken worden voorgelegd, die tot verhoging van hun welzijn kunnen leiden, moeilijk in de wens naar structurele verandering een vast uitgangspunt kunnen vinden.

Tenslotte dient er op te worden gewezen, dat de ideeën over radikale maatschappelijke veranderingen, zoals deze thans naar voren komen, hun oorsprong niet vinden in de arbeidersbevolking en niet onder de boeren en kleine middenstanders, in het algemeen dus niet bij het sociale voetvolk, maar in bepaalde groepen van de intellectuele middenlaag. Men hoeft geen marxist te zijn om te veronderstellen, dat deze ideeën dan ook in belangrijke mate gestempeld zijn door de sociale situatie die in het bijzonder aan deze intellectuele middenlaag eigen is. Men heeft in het verleden verschillende vormen van maatschappelijke voorlichting, waaronder de huishoudelijke voorlichting, nogal eens - en niet altijd zonder grond - verweten de cultuuridealen van de stedelijke middengroep op haar cliënten over te dragen. Men zal zich er voor moeten houden niet opnieuw en nu met

eventueel veel grotere consequenties, ideeën die in een bepaalde maatschappelijke laag zijn geboren, aan de rest van de bevolking - zij het dan misschien met de beste bedoelingen - als maatgevend voor de toekomst voor te leggen. Dit is dus te gevaarlijker, omdat - en dit beklemt mij de laatste jaren steeds meer - we bezig zijn om de greep op de maatschappelijke werkelijkheid te verliezen. Ieder die zich met maatschappelijke aangelegenheden bezighoudt, in de toepassing maar ook in het wetenschappelijke werk, ziet het concrete probleem waaraan hij zijn aandacht geeft, onwillekeurig steeds tegen een algemene achtergrond van kennis van de samenleving, die hij zich in zijn leven, ten dele onbewust, heeft opgebouwd. Is dit algemene achtergrondsbeeld vals, dan bevindt hij zich op glad ijs. Ik heb het sterke gevoel, dat juist als gevolg van de snelle sociale veranderingen, die de laatste tientallen jaren hebben plaatsgevonden, dit achtergrondsbeeld bij ons in belangrijke mate ondeugdelijk is geworden en dat wij ons werk en onze ideeën over de maatschappij dus projecteren op een verkeerd scherm. Wie zich nu en in de toekomst met de maatschappij wil bemoeien, zal m.i. veel meer dan in de achter ons liggende periode is gebourd, terug moeten naar de gewone mens in zijn totale maatschappelijke situatie, zoals die nu geworden is, naar de concrete mens met zijn wensen, gevoelens en gedachten, zoals zij nu leven. We zullen ons scherm weer moeten oppoetsen. We zullen weer een grotere zekerheid moeten hebben dat het achtergrondsbeeld waartegen wij ons onderzoek, ons dagelijkse concrete werk en ook onze toekomstbeelden plaatsen, met het oog op een redelijke weerspiegeling van de sociale werkelijkheid. Dit geldt, in haar specifieke gerichtheid ook voor de huishoudkunde. Men zal zich in zijn studie en in zijn verdere werk weer meer moeten richten op de concrete huishoudens en huishoudingen in hun totaliteit en in al hun verscheidenheid, op de huisvrouwen en de huismannen en alle anderen die daarin leven, om een juist basis-begrip te krijgen van de wereld, waarin men leeft en waarvoor men werkt. Ik meen niet dat men hierdoor alléén de weg zal kunnen vinden, die men in de toekomst zal moeten gaan. Een toekomstbeeld kan bijv. nooit alleen een gemiddelde zijn van verlangens en wensen die men in de samenleving vindt. Het zal steeds moeten worden gedragen door een bepaalde visie. Maar een visie die niet past op de sociale werkelijkheid, is een gevaarlijke illusie.

Ik ben mij er van bewust, dat mijn beschouwingen over de huishoudwetenschappen in het verleden en nu en met name hun maatschappelijke achtergrond, fragmentarisch en op bepaalde punten eenzijdig zijn geweest. Ik hoop echter dat u er uit heeft kunnen horen, dat ik nu, evengoed als in het ver-

verleden, een taak zie voor de huishoudwetenschappen, al zal die taak anders zijn en, dunkt me, bepaald moeilijk. Wat er van zal worden, hangt nu, evenals toen, af van de mensen die zich achter die taak willen stellen, op welke plaats ook, van mensen die geïnspireerd zijn, leiding kunnen en willen geven, mensen die gevoel hebben voor de mogelijkheden en die weerstanden kunnen en willen overwinnen. De huishoudwetenschappen in Wageningen zijn, wat dit betreft, onder een gelukkig gesternte geboren. Na de eerste initiatieven - ik denk hierbij speciaal aan mijn overleden collega Brouwer - ondervond de gedachte van de vorming van een studierichting spoedig steun van mensen van grote waarde en betekening, o.a. uit de wereld van het huishoudonderwijs. Van veel belang was de grote interesse die de toenmalige Minister van Landbouw, Mansholt, voor de huishoudkunde had.

Het zal u echter duidelijk zijn, dat mijn gedachten in de eerste plaats uitgaan naar haar, die 25 jaar lang leiding heeft gegeven aan de ontwikkeling van de huishoudwetenschappen in Wageningen, Prof. Visser, voor de oudere afgestudeerden misschien nog altijd Prof. Willinge Prins. Van haar leven en werken zal ik nu trachten een schets te geven.

Mien Visser was door aanleg en ontwikkeling voor dit werk als het ware voorbestemd. Van nature bijzonder begaafd, groeide ze op in een omgeving die haar de kans bood haar talenten zo goed mogelijk te gebruiken. Haar ouders, zoals ik die door persoonlijke ervaringen, maar vooral door hetgeen zij er in de loop der jaren over vertelde, heb leren kennen, waren - elk op hun wijze - zeer bijzondere persoonlijkheden, die veel hadden om aan hun drie kinderen over te dragen. Dat zij alles moesten doen om deze vorming te geven, die zij ambleerden en die bij hen paste, was voor hen een vanzelfsprekendheid. Deze vanzelfsprekendheid hield mede in dat ook voor de dochters de weg naar de universiteit werd geopend, iets wat in die tijd, ook in gezinnen die zich modern achtten, nog niet zonder meer voor de hand lag. Mien koos voor de farmacie, een der zwaarste studies en ze sloot die in de kortst mogelijke tijd succesvol af. Daarna echter kwam in haar leven een wending die zichzelf en ook haar omgeving, zich vermoedelijk nooit hadden voorgesteld. Reeds in haar studietijd was ze in aanraking gekomen met de toen in Wageningen studerende Willinge Prins, die na zijn afstuderen een weg koos, die voor Wageningers zeer ongewoon was en is. Hij werd boer en wel op een grote ontginningsboerderij in de buurt van Anlo, de Schipborg. En zo kwam de jonge Mien Visser na haar huwelijk

in de door de crisis geteisterde Drentse plattelandswereld terecht. Boerenachtergrond in de familie ontbrak niet, maar het moet voor haar als geboren en getopen Amsterdamse een zeer bijzondere ervaring zijn geweest. Zoals ik echter steeds van haar begrepen heb, een gelukkige ervaring. Twee van haar karakteristieken hebben haar in haar merkwaardige positie geholpen. Enerzijds haar eigen duidelijke en krachtige persoonlijkheid, die haar behoedde voor valse aanpassingspogingen, waardoor dikwijls vrouwen uit de stad die plotseling op het platteland terecht kwamen, zichzelf en hun omgeving hebben geschaad. Mien Willinge Prins bleef zichzelf en werd als zodanig door de bevolking in haar verschillende lagen gewaardeerd. Ze zou dat vermoedelijk niet in die mate hebben bereikt zonder een tweede eigenschap, een diepe interesse in het leven van de mensen om haar heen. Ze kreeg mede hierdoor een grondig en veelzijdig begrip van de plattelandbevolking.

Van veel betekenis in haar situatie was, dat ze op een voortreffelijke wijze als gastvrouw optrad. Behalve met de genoemde belangstelling voor mensen, hing dit samen met een natuurlijke doelmatigheid van handelen, die haar kenmerkte. Zij behoorde tot die mensen die veel doen en altijd tijd hebben, omdat ze ook onopzettelijk goed organiseren. Wat ze deed klopte; dat gold ook haar optreden als gastvrouw. Vereenzaamd is ze op de Schipborg dan ook allerminst. Niet alleen uit de naaste omgeving, maar ook van ver kwamen gasten naar Anlo; min of meer als vanzelfsprekend, fungeerde zij als middelpunt van haar familie.

Haar organisatie talent maakte het haar mogelijk in de dertiger jaren toch nog vrij lang, naast haar huishoudelijke taak het beroep uit te oefenen waarvoor ze was opgeleid, n.l. als provisor in een apotheek te Groningen. Het ligt voor de hand, dat ze door haar kwaliteiten en belangstelling een leidende rol ging spelen in allerlei maatschappelijke activiteiten. Naast andere zaken, vroeg in het bijzonder de plattelandsvrouwenbeweging haar aandacht, vooral toen zij hierin tot de landelijke leiding werd geroepen.

Ondertussen was de oorlog, die ook voor het echtpaar Willinge Prins de nodige spanningen had meegebracht, ten einde en het leek, dat ook voor haar man de toekomst in bestuurlijk werk zou liggen. Na de oorlog werd hij tot burgemeester van Anlo benoemd. Na enige jaren, nam hij, mede door andere omstandigheden, het besluit, zijn werk als boer te beëindigen. Kort voor dit zou gebeuren, overleed hij echter plotseling. Het schijnt, dat

de bevolking van Anlo zijn vrouw graag als zijn opvolger had gezien, maar dat dit o.a. afstuitte op de opvattingen van de Commissaris van de Koningin, die nog niets zag in vrouwelijke burgemeesters.

Ondertussen waren de plannen voor een studierichting huishoudwetenschappen in Wageningen geleidelijk in een meer definitief stadium gekomen en haar naam kwam in dit verband reeds ter sprake. In 1951 nam zij deel aan een reis van een groep deskundigen naar Amerika, om kennis te nemen van de ontwikkeling van de "home economics" in dat land. Spoedig daarop volgde haar benoeming tot hoogleraar. Men zou bijna geneigd zijn, hiermee te eindigen. Op enige afstand gezien, lijkt het, of haar loopbaan daarna een natuurlijke en vanzelfsprekende gang ging. Het bijzondere lag echter juist in die schijnbare vanzelfsprekendheid. Zonder moeite nam zij de plaats in tussen haar mannelijke collega's; van veroveren van die plaats kan men nauwelijks spreken. De wat neerbuigende vriendelijkheid die mannen, zeker toen, tegenover een enkele vrouw in hun gezelschap konder vertonen, heeft ze, dunkt me, nooit ondervonden. Haar zelfbewustzijn, zonder een spoor van agressiviteit, voorkwam dat. Daarnaast speelden haar intellectuele kwaliteiten hierbij een rol. Ze had van nature een wetenschappelijk geordende geest, in die zin, dat zij de zaken waarmee zij in aanraking kwam, ook die in het dagelijkse leven, in breder verband placht te stellen. Sommige vrouwen ondervonden dat blijkbaar soms als enigszins koel en afstandelijk, als "mannelijk" misschien, hoewel zij over voortreffelijke, in onze cultuur als vrouwelijk gekwalificeerde eigenschappen beschikte. Hoe dit zij, de omgang en de samenwerking met haar collega's werd door deze eigenschap vergemakkelijkt. Ook haar gevoel voor de humor in de dingen van het dagelijkse leven, hielp haar daarbij.

Zo begon ze met haar taak, de opzet en de ontwikkeling van haar studierichting en haar onderwijs, spoedig gecombineerd met de organisatie van een op toegepast onderzoek gericht instituut en kort daarna met het optreden als feitelijke bouwheer, voor een nieuw, groot gebouw. Al met al een gigantische taak, mede omdat zij zich veel moeite gaf, door de ontwikkeling en het onderhouden van uitgebreide relaties in binnen- en buitenland, de Wageningse studierichting ook naar buiten toe de plaats en bekendheid te verschaffen, die zij diende te hebben. Aan haar onderwijs heeft ze steeds grote aandacht besteed. Het lag niet in haar aard opzettelijk te streven naar populariteit bij de studenten. Wie haar van nabij heeft meegemaakt, weet echter, dat zij een sterk gevoel van persoonlijke

zorg voor haar studenten had en daar voortdurend blijk van gaf. De combinatie van een beta-opleiding in een veelzijdige studierichting en een diepe sociale belangstelling en grote maatschappelijke ervaring, maakte het haar mogelijk het geheel van de studievakken die bijdroegen aan de studierichting, redelijk te blijven overzien. Dit had zijn bijzondere voordelen, omdat de opzet van de studierichting huishoudkunde, evenals trouwens die van de andere studierichtingen in Wageningen, in de laatste decennia vrijwel voortdurend in discussie is geweest en enkele malen is gewijzigd. De bespreking van de laatste wijzigingsplannen, samenhangende met de zgn. herprogrammering, heeft haar tot het eind beziggehouden.

Problemen zijn haar natuurlijk niet bespaard gebleven. Een grote teleurstelling was, dat het door haar opgezette instituut voor huishoudkundig onderzoek, nadat de leiding in andere handen was overgegaan, na een aantal jaren in moeilijkheden geraakte en tenslotte werd geliquideerd. Ook in haar persoonlijk leven heeft ze moeilijke tijden gekend. Afgezien echter van een periode waarin haar gezondheid zeer ernstig dreigde te worden aangetast, heeft zij zich steeds met volle kracht aan haar werk kunnen geven. Als men zich realiseert, dat ze ook nog haar eigen huishouding had, die, uit de aard der zaak, na haar tweede huwelijk meer aandacht eiste, in al die jaren het middelpunt van haar familie bleef, de banden met haar vriendenkring aanhield en bleef deelnemen in het culturele leven, dan past bewondering voor dit leven waarin soepele discipline en diepe betrokkenheid op werk en wereld samengingen.

Men heeft wel betreurd, dat zij in betrekkelijke geringe mate tot onderzoek en publicatie is gekomen. Op zichzelf is dit zeker spijtig, omdat zij de kwaliteiten had om ook in dit opzicht belangrijk werk te verrichten. Zeker in het begin lag het niet in haar bedoeling activiteiten in deze richting buiten haar programma te laten. Wie haar werk in Wageningen in een kwart eeuw overziet, moet echter tot de conclusie komen, dat het er eenvoudig niet in zat. Gezien de situatie heeft ze, dunkt me, terecht aan de opbouw van de huishoudwetenschappen in de ruime zin, de voorrang gegeven.

Ze maakte nooit de indruk onder haar werk gebukt te gaan. Alleen in de laatste tijd klaagde zij wel eens over vermoeidheid. Haar omgeving verwachtte echter dat zij, na haar emeritaat, de tijd en de mogelijkheid zou hebben om niet alleen meer aandacht te geven aan hetgeen haar persoonlijk bezighield, maar ook om, dan zonder formele bindingen, ook nog een bijdrage

te geven aan de ontwikkeling van de huishoudwetenschappen. Het ging echter anders. Haar taak aan de Landbouwhogeschool heeft ze volbracht. Ze heeft aan vak en studierichting vorm gegeven en haar werk is niet meer weg te denken. Haar weggaan heeft echter bij allen die haar kenden en van haar hielden, een leegte achtergelaten die niet is op te vullen.

Mevrouw de Voorzitter, ik ben u zeer dankbaar, dat u mij in de gelegenheid stelt om het eerste exemplaar van uw gedenkboek, dat een weerspiegeling vormt van het werk van Prof. Visser en dat zij in ontvangst had zullen nemen, thans aan haar dochter te overhandigen.

Vereniging voor Huishoudwetenschappen
Secretariaat: Jongkindt Coninckstraat 4
2406 AP Alphen a/d Rijn